

RANÝ STŘEDOVĚK

Periodizace

	upravená Eisnerova pro Čechy	novější archeologická pro Moravu částečně vycházející z historických dat	
568?-600/650	časně slovanské období	časně slovanské období	568?-700?
600/650-800	starší doba hradištní	předvelkomoravské období	700?-830
800-950/975	střední doba hradištní	velkomoravské období	830-910
		povelkomoravské období	910-1020?
950/975-1150/1200	mladší doba hradištní	mladší doba hradištní	1020?-1200
1200-1250	pozdní doba hradištní	pozdní doba hradištní	1200-1250

Odchod Langobardů

- r. 567 Langobardé se spojili proti Gepidům s Avary, po porážce Gepidů obsazují Avari jejich území v Pannonii
- odchod velké vlny germánského obyvatelstva kolem r. 568 – Langobardé odcházejí ze středního Podunají a Pannonie do severní Itálie
- zřejmě neodešli zcela všichni Germáni, zbytky Langobardů a poražených Gepidů
- příchod první vlny slovanského obyvatelstva, snad přes Balkán (v souvislosti s pohybem Avarů?), nejpozději však příchod Slovanů v první polovině 7. stol, snad dvě vlny

Písemné prameny

Prokopios z Kaisareie (cca 500 – cca 565) De bello Gothico

Jordanes (†552) Getica (O záležitostech a dějinách Gótů), vychází z Cassiodorových dějin Gótů, první informace o Slovanech

Kronika tak řečeného Fredegara (7. stol.) – latinsky psaná burgundská kronika, jediný pramen k Sámově říši

Einhard: *Annales regni Francorum* (okolo 770-840)

Annales Fuldenses (druhá a třetí třetina 9. stol.)

Geograf bavorský (9. stol.) – *Descriptio civitatum et regionum ad septentrionalem plagam Danubii* (Popis měst a území na severní straně Dunaje) – soupis etnik za východní hranicí franské říše, Čechové a Moravané

Konstantin VII. Porfyrogennetos (905-959) - *De administrando imperio* i zprávy o zemích a národech sousedících s Byzancí, zprávy o Velké Moravě, pověst o synech knížete Svatopluka

Žitije Konstantina Filozofa, Žitije Metodija, arcibiskupa moravského

Ibrahím ibn Jákúb (10. stol.) – 962/966 navštívil Prahu

Legendy Václavské a Ludmilské, Legenda Kristiánova (10. stol.)

Magnae Moraviae fontes historici - Prameny k dějinám Velké Moravy.

I. *Annales et chronicae, Pragae-Brunae MCMLXVI* (ed. D. Bartoňková, L. Havlík, Z. Masařík, R. Večerka)

II. *Textus biographici, hagiographici, liturgici, Brno MCMLXVII* (ed. D. Bartoňková, L. Havlík, J. Ludvíkovský, Z. Masařík, R. Večerka)

III. *Diplomata, epistolae, textus historici varii, Brno MCMLXIX* (ed. D. Bartoňková, L. Havlík, I. Hrbek, J. Ludvíkovský, R. Večerka)

IV. *Leges-textus iuridici, supplementa, Brno MCMLXXI* (ed. D. Bartoňková, K. Haderka, L. Havlík, J. Ludvíkovský, J. Vašica, R. Večerka V. *Indices, Brno MCMLXXVII* (ed. L. E. Havlík).

Monumenta Germaniae Historica

Avaři

- po r. 560 budují v Pannonii svůj kaganát (také Utrigurové, Kutrigurové, poražení Gepidové, Slované)
- 623/624 – úspěšné slovanské povstání proti Avarům → Sámova říše
- 626 – drtivá porážka vojsk kaganátu u Konstantinopole → krize avarské moci
- 2. pol. 7. stol. tzv. druhý avarský kaganát = chybí písemné prameny, příchod Bulharů 681 oddělil Avary od Byzance
- Karel Veliký – tažení proti Avarům; 1. výprava 791; 2. výprava 802/803 – zpacifikována Panonie)
- v letech 805-806 zasáhly vojenské aktivity Karla Velikého také Čechy (*Chronicon Moissacense*); vpád do Čech ze tří směrů, cílem se stalo hradiště Canburg - nedobyto, lokalizace hradiště v podstatě nemožná (v lit. se uvažuje/uvažovalo: Hradsko u Mšena, Pšov, Hradec u Kadaně, Litoměřice, Šárka...)
- slovansko-avarská pohřebiště na JZ a V Slovenska (jižní část východu SR); v Rakousku se koncentrují na SZ a Z od Neziiderského jezera → slovansko-avarské období (6.-8. stol.) × slovanské žárové mohyly na řece Kamp
- poslední zmínka o Avarech v písemných pramenech 822 – říšský sněm svolaný Ludvíkem Pobožným do Frankfurtu

Časně slovanské období

- je vedena diskuse zda Slované přicházejí ještě před rokem 568 nebo až po tomto datu
- Březno u Loun – sídliště, kde byl pomíchán pražský typ s germánskou keramikou, ale jedná se o dvě po sobě následující fáze
- sídliště v Kostelci na Hané – vedle sebe zemnice se srubovou konstrukcí (slovanské, pražský typ) a zemnice se šestikúlovou konstrukcí (germánské), v terénu se respektují, do kdy zde mohli přežívat Svěbové?, zřejmě dva po sobě následující horizonty
- keramika pražského typu bez výzdoby → s výzdobou
- otevřená sídliště se zemnicemi Pavlov u Mušova, Poštorná, Mutěnice, Břeclav-Pohansko
- žárová pohřebiště, jámové i urnové hroby: Přítluky (i mohyly) Brno-Pisárky, Velatice, Břeclav-Pohansko, nejstarší hroby jsou ploché
- na základě nových analýz se odlišují struktury germánských sídlišť (dvorce s jasně danou vnitřní strukturou) a slovanských sídlišť (shluková, není jasné, co je hospodářská a co obytná stavba): Milo, P. *Frühmittelalterliche Siedlungen in Mitteleuropa. Eine vergleichende Strukturanalyse durch Archäologie und Geophysik*. Bonn : Dr. Rudolf Habelt GmbH, 2014. 702 s. Studien zur Archäologie Europas 21. ISBN 978-3-7749-3840-3.

Sámova říše

- centrum tohoto útvaru někde na území J Moravy
- 623 povstání proti Avarům vedené Sámem (zemřel 658)
- 631/632 bitva u Wogastisburgu proti Dagobertovi, poloha je hledána na Z okraji tohoto politického útvaru, na hranici s Durynskem (Úhošť u Kadaně, Rubín u Podbořan, Staffelberg u Staffelsteinu, Burk u Forchheimu)
- Vuogastisburg jediné známé místní jméno ze Sámovy říše, trvale opevněné
- vznik ani zánik této říše se neodráží ve hmotné kultuře
- pohřebiště kesthelyského typu (čti kestejského) = slovansko-avarská symbióza (Dolní Dunajovice, Hevlín)
- pro 2. pol. 7. stol. a celé 8. století písemné prameny pro naše území neexistují

- kostrové avarsko-slovanské hřbitovy se používaly po celé 7. a většinu 8. století: Devínska Nová Ves (625-800), Záhorská Bystrica (650-800) Holiare a Štúrovo, Želovce
- poklad ze Zemianskeho Vrbovku z konce 7. stol.

Předvelkomoravské období

- 791-795/6, definitivně 802 Karel Veliký zlomil moc Avarů, ovládnutí území Z od Dunaje → nárůst slovanské ekonomiky
- 805 velká vojenská výprava Karlomana ke Canburgu (Hradsko u Mšena)
- změny v pohřebním ritu - kostrová pohřebiště se objevují již za Sámovy říše, ale zakládají se ještě i pohanské mohylníky (Hluk, Vranovice, Boleradice, Skalica), na Moravě během 8. století přechod k inhumaci, v Čechách během 9. a 10. stol.
- otevřená sídliště s jednoprostorovými zemnicemi: Ostrožská Nová Ves, Břeclav-Pohansko
- konec 7. stol. zakládána hradiska, patrně obranná funkce: Hradsko u Mšena, Klučov, Doubravčice, Praha – Šárka, Mikulčice, Staré Zámky u Líšně, Zelená Hora u Vyškova, Uherské Hradiště-ostrov sv. Jiří, Pobedim, Nitra, Stará Kouřim → většinou přerůstají ve velkomoravská centra
- hutnické pece želechovického typu (Želechovice, Olomučany)
- od 8. stol. pomalu rotující hrnčířský kruh – obtáčená keramika podunajského typu blatnicko-mikulčický horizont (knížecí hrob z Blatnice, centrum v Mikulčicích) – původně považován za nálezový horizont přelomu 8. stol., dnes poslední desetiletí 8. stol.

Doba velkomoravská

- 822 zástupci Moravanů na říšském sněmu ve Frankfurtu svolaném Ludvíkem Pobožným (naposledy v písm. pramenech zmiňování Avaři)
- 828 pohan Pribina nechal v Nitře vysvětit biskupem Adalramem kostel (pro svou křesťanskou ženu)
- 830/833 Pribina s Kocelem vyhnán Mojmirém I.
- 845 pokřtěno v Řezně 14 českých knížat, 846 válečné tažení Ludvíka Němce do Čech
- Rostislav (846-870) nepřítelství s Ludvíkem Němcem, 855 tažení na Moravu
- 863 příchod Konstantina/Cyrila a Metoděje na Moravu, ostatky sv. Klimenta? → 867 do Říma k Hadriánovi II., 870-874 zajetí Metodějovo
- 864 vpadlo do země silné franské vojsko a obléhalo Rostislava v Dowině (pravděpodobně dnešní místo středověkého hradu Devín nad soutokem Dunaje s Moravou, SR), 869 franská vojska pronikla k nevýslovné pevnosti Rastislavově
- 870 zrada nitrianského Svatopluka na Rastislavovi, oslepen Ludvíkem II. Němcem; papež **Hadrian II začátkem roku 870 Metoděje jmenoval za** (nejen za biskupa ale za) **arcibiskupa Panonie a Velké Moravy**
- **880 bula „Industriae tuae“**, vysvěcení **Wichinga nitrianským biskupem**
- 885 umírá Metoděj → Gorazd, 887 vyhnání slovanských kněží
- 872 Bořivoj spolu s dalšími českými knížaty a Svatoplukem bojuje proti Ludvíku Němci, 874 mír ve Forchheimu s Arnulfem
- 884/885 pokřtění Bořivoje → kostel sv. Klimenta na Levém Hradci
- 895 česká knížata v čele se Spytihněvem se poddala Arnulfovi
- 896 se usazují Maďaři v Potisi, 902 porážka Maďarů, 906 vítězství Maďarů
- 907 bitva u Bratislavy – porážka bavorského vojska Starými Maďary

Politická centra:

- Mikulčice (osídleny od konce 7. stol), 12/± kostelů v Mikulčicích (trojlodní bazilika s pohřebištěm a baptisteriem, tři rotundy)

- Kopčany (SR) - sv. Margita Antiochejská stojí na levém břehu řeky Moravy naproti Mikulčicím, první zmínka r. 1392, považuje se za nejstarší stojící církevní stavbu ve střední Evropě
- hradiště na Pohansku vzniklo ve 2. pol. 9. stol., dnes již 2 kostely, palác, dvorcová zástavba
- Staré Město u UH s předvelkomoravským centrem na ostrově sv. Jiří, se 3 kostely: Na Valách, na Špitálkách a pod současným hřbitovním kostelem; kostely v okolí UH: Modrá u Velehradu, Sady u UH – druhý největší kostel s baptisteriem, od poč. 9. do druhé pol. 9. stol., písátka – styly (jedn. č. stylus), olovený křížek s řeckým nápisem
- Nitra – hradisko na Martinském Vrchu založeno kol. 800 – základy stavby kostela pod současným kostelem sv. Martina

- Osvětimany – kostelík považován za velkomoravský, ale zřejmě je až mladší, vrcholně středověký
- Olomouc – obrana důležitého brodu
- Staré Zámky – nejstarší raně středověké osídlení od 8. stol., ve velkomoravském období
- Přerov, Znojmo - Hradiště, Gars - Thunau, Bratislava - Hrad, Pobedim, Ducové, Pohansko, Strachotín, Rajhrad, Pohansko u Nejdku
- venkovská pohřebiště: Dolní Věstonice, Velké Bílovice, Blučina, Čakajovce (SR)
- v Čechách a v některých centrech přežívá velkomoravská hmotná kultura až do konce 10. stol. (Břeclav - Pohansko, Mikulčice, Staré Zámky u Líšně, Olomouc, Praha)
- Stará Kouřim (Zličané?) – osídlena již v časně slovanském období, od konce 8. stol. opevněna, největší rozmach od pol. 9. stol., nejbohatší hrob kněžny z 1. pol. 10. stol. zaniká patrně útokem knížete Boleslava 936
- Libice nad Cidlinou - osídlena už v časně slovanském období, vznik vlastního hradiště, přelom 8./9. stol. → zánik 995 (vyvraždění Slavníkovců); důležitá zejména v 10. stol., na přelomu 9./10. stol. stavba na kamenné podezdívce – zřejmě Slavníkovská rezidence vč. kostela, zřejmě i mincovna
- knížecí dvojhrob z Kolína, 9. stol.
- Žalov – „Levý Hradec“ – 80. léta 9. stol., postavený první kostel sv. Klimenta na území Čech, upadá se vzrůstem centrální moci pražského hradu v 10. stol.
- Budeč – dodnes stojící rotunda sv. Petra a Pavla vybudovaná knížetem Spytihněvem, loď kostela z konce 9. stol., několik mladších úprav
- Vyšehrad osídlen až v pol. 10. stol.
- Pražský Hrad s kostelem Panny Marie (80. léta 9. stol.) – pohřeb Spytihněvovy ženy
- Koncem 10. stol./poč. 11. stol. ukládání pokladů zlomkového stříbra a mincí ; u nás pouze okrajově, časté nálezy v Polsku a na severu Evropy; často nacházené v nádobě; u nás: Čistěves, Mančice, Ostroměř, Žatec, Stará Boleslav, Poděbrady, Kelč, Chrášťany.